

JOSEP MARIA LOPERENA

L'ESPIA DEL VIOLÍ

L'ESPIA DEL VIOLÍ

Primera edició: febrer del 2020

Primera reimpressió: juliol del 2020

© Josep Maria Loperena Jené, dels textos

© Editorial Efadós, d'aquesta edició

Carrer d'Edison, 3 · Nau A

Polígon industrial les Torreneres

08754 El Papiol (Baix Llobregat)

Telèfon 93 673 12 12

efados@efados.cat

www.efados.cat

© Editorial Efadós, de la col·lecció

El Fil de la Història

Direcció de la col·lecció:

Agustí Alcoberro i Perigay

Coordinació de la col·lecció:

Elisabet M. Nogareda

Coordinació d'aquest títol:

Judit Terradellas i Saurí

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

ISBN 978-84-18243-01-1

DL B3119-2020

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Seria injust per part meva deixar d'expressar la gratitud que dec al meu bon amic Lluís Permanyer, gran periodista i cronista emèrit de Barcelona, per la seva erudita recerca i minuciosa correcció dels molts errors i encara d'altres equivocacions que contenia el primer original de L'espia del violí, una història literària de la meva invenció.

PRIMERA PART

CANÇONS DE LLIBERTAT

París, juny de 1942

Catalunya, agost de 1938

3 de juny de 1942

*Je chante*¹

L'Alain va saltar a terra.

Després del toc de queda havia transmès un missatge per ràdio a Londres i tenia els nervis crispats per la tensió.

Va treure l'amarra de l'embarcador, la va llançar a l'aigua i va encendre un cigarret.

Encara trobava a faltar el fum i la nicotina des del dia que havia deixat de fumar. Ho havia intentat en quatre ocasions sense aconseguir-ho. Ara desitjava assaborir un parell de cigarrets assegut al banc de la plaça Maubert. Des d'allà podia albirar la porta de la taverna del Paul, un celler poc concorregut on obrers, estudiants i gent de mal viure esmorzaven amb alguns ressagats de la nit parisenca.

L'Alain, en baixar de la barca que els de la Resistència tenien a la riba –un vaixell de càrrega que fondejava cada dia en un punt diferent del riu–, s'havia acomiadat d'en Jacques, el patró, amb un *bonjour* de rutina. Era un obsés antitabac, insuportable. Des de l'amarrador, i havent-li ja llançat el cap perquè l'embarcació salpés, va esperar una estona.

¹

www.efados.cat/fil/espia1

Quan va observar que la gavarra lliscava riu amunt sense ser localitzada pels alemanys, va respirar tranquil. Es va dirigir al bulevard Saint-Germain travessant el pont de la Tournelle. Calma absoluta. Tot just si hi circulaven cotxes i cap patrulla de control rondava pels carrers.

Es va asseure en un banc de la plaça Maubert –ho feia tots els dies que la gavarra romania varada a prop del barri de Saint-Germain– i mentrestant aspirava el fum del seu segon cigarret amb un afany desmesurat, gairebé patològic. Havia estat sense fumar tota la nit per no molestar en Jacques.

L'Alain va respirar profundament l'aire de París. L'ambient era pur i net. La pluja havia aclarit els núvols que cobrien el cel la nit abans.

Havia viscut des de molt petit a la Ciutat de la Llum. Estimava els seus carrers, els barris de la riba esquerra: Montparnasse, Saint Germain, Saint Severin, el *faubourg*... Li agradava deambular per les ribes del Sena, tot i que, des que França estava ocupada pels alemanys, la ciutat era diferent: en qualsevol moment podia esclatar, esmicolada.

Un cop més li van venir al cap els records de la guerra d'Espanya. Era inevitable. Quan dormia, somiava amb el front de l'Ebre i, si no aconseguia agafar el son, se li apareixia el fantasma de l'Helis, un vell anarquista que en una ocasió li va salvar la vida.

L'Helis era el pare de la Clàudia, la noia amb qui es va casar a Barcelona. L'Alain va recordar amb nostàlgia el dia de la cerimònia. En sortir per la porta principal de la Casa del Poble, els seus companys brigadistes van formar en arc amb els fusells. Pare i filla li feien reviure constantment la seqüència de la plaça de Sant Agustí Vell, al barri històric de Barcelona.

Es feia de dia. Es van sentir les sirenes. A la fi acabava la prohibició. La gent ja podia circular lliurement pels carrers.

Sobtadament, el cel de París s'havia encapotat i un núvol negre enorme, molt negre, deixava caure gotes grosses sobre l'asfalt. L'Alain va decidir arrecerar-se a sota d'una balconada de la plaça Maubert per no mullar-se. Des d'allà va observar l'entrada d'en Paul al seu local. Li va fer el mateix efecte que quan els actors surten a l'escenari.

En Paul va obrir la porta del cafè i es va introduir al petit bistró. Encara estava a les fosques. Quan va encendre els llums, l'Irlandès va saber que podria esmorzar immediatament. Tenia una fam increïble.

Li deien *Irlandès* per l'origen del seu naixement. Li agradava molt que l'anomenessin així. El malnom li havia posat Jules Dumont, el comandant en cap de La Marsellesa, la XIV Brigada Internacional de voluntaris de la guerra d'Espanya. L'Alain va formar part d'un dels seus esquadrons.

L'Irlandès va combatre contra els franquistes al Batalló Comuna de París, format principalment per francesos, que estava integrat a La Marsellesa.

Dumont era un paio molt atractiu i amb un gran sentit de l'humor. Tenia dos àlies. Li deien *Kodak*, per la seva gran afició a la fotografia, i *Maurice Chevalier*, per la seva extraordinària semblança a l'actor de moda a França. L'Irlandès i Dumont van ser dels primers brigadistes que es van allistar a París per lluitar a Espanya, i l'Alain, un dels pocs voluntaris francesos que van sobreviure a la batalla de l'Ebre.

«De seguida seran les sis», va calcular en sentir els primers compassos de «Je chante», una cançó que cada dia a la mateixa hora emetia, com a sintonia, Ràdio París.

Je chante!
Je chante soir et matin,
Je chante sur mon chemin
Je chante ...

«Je chante» era un tema de Charles Trenet que, igual que tots els seus, li recordava Barcelona.

Sempre li havia semblat que l'idioma francès era molt semblant al català, la llengua perseguida pel nou ordre franquista. Trenet fins i tot havia compost una sardana. Per aquesta raó, cada cop que l'Alain escoltava el jove *chansonnier* –«Y'a d'la joie», «Le soleil et la lune», «Que reste-t-il de nos amours?»...– rememorava la guerra d'Espanya i el seu tràgic final. «Douce France», la primera cançó

que va sentir en tocar terra francès quan va sortir disparat del territori espanyol, li crispava els nervis en especial. No la suportava.

La manera de cantar de Trenet i el seu accent català li recordaven l'última vegada que havia vist la Clàudia, la seva dona, a la plaça de Sant Agustí Vell de Barcelona. Va ser el dia que es va escapar cap a França.

El més paradoxal d'aquella història va ser l'arribada a París. Els seus companys de *L'Humanité*² el van aclamar multitudinàriament. No ho va saber mai com s'havia escampat aquella faula. El cert és que es va anar engrandint com una bola de neu. Els redactors d'internacional de *L'Humanité* es van pensar que Alain Collins havia fugit d'un camp de concentració franquista perquè la resta de brigadistes havien arribat a l'estació d'Austerlitz quatre mesos abans, exactament el 12 de novembre de 1938.

Aquesta va ser la versió que van publicar a *L'Humanité*, l'òrgan oficial del Partit Comunista, que, amb la invasió dels alemanys, va passar a la clandestinitat. Altres rotatius van reproduir aquell engany, que ell no va desmentir mai. Des de llavors, els seus amics el van considerar un heroi, un paladí de la llibertat.

Però no era ni un heroi ni de bon tros un defensor acèrrim de Marx o de Lenin com ho eren la majoria dels qui dirigien el diari.

L'Alain creia en la democràcia i la llibertat. Es considerava ell mateix un llibertari. El seu únic mèrit va ser haver-se allistat a les Brigades Internacionals quan es va constituir a París la Comissió de Solidaritat Unitària al Poble Espanyol.

A la França del Front Popular, l'esquerra i la dreta estaven enfrontades per l'espinosa qüestió de la Guerra Civil Espanyola. La creació de les Brigades Internacionals va ser l'única acció antifeixista que es va produir a Europa a favor de la República, perquè les grans potències, en subscriure el pacte de no-agressió, van engegar a rodar la contesa espanyola. Per aquesta raó, quatre

2

www.efados.cat/fil/espia2

anys després, quan les tropes de Hitler van ocupar París, els de Combat el van fitxar com a «alliberat».

—Combat és un grup molt actiu de la Resistència francesa –li van dir—. Està integrat per intel·lectuals, estudiants, guerrillers i comunistes. Sabem que ets periodista i que parles i escrius el francès amb la mateixa facilitat i rapidesa que l'espanyol i l'anglès. També ens han dit que parles una mica l'alemany.

En observar que l'Alain semblava dubtar, el seu misteriós interlocutor va afegir:

—L'alfabet Morse és molt senzill. L'aprendràs en un tres i no res. Ets el nostre home, Alain.

L'Alain no s'ho va pensar dos cops. Va acceptar formar part de Combat, orgullós que els seus dirigents l'hi demanessin com un favor.

—Serà un veritable honor unir-me a vosaltres –els va contestar—. França és la meva segona pàtria.

La veritat era que l'Irlandès tenia unes aptituds excel·lents per aprendre idiomes. Parlava aquelles tres llengües sense cap accent, però sabia que en fitxar-lo havien comès un error molt greu. No coneixien el terrible secret que guardava amb tota la cura del món des que havia tornat d'Espanya.

Els membres de Combat ignoraven que l'Alain estava malalt, molt malalt. L'Irlandès patia atacs de pànic i d'ansietat, uns trastorns terribles que el turmentaven des que va caure ferit al front de l'Ebre el 25 de juliol de 1938 quan les hosts faccioses del general Franco intentaven entrar a Catalunya.

Les crisis se li presentaven d'una manera intermitent i sense avís. Si no volia que els seus companys se n'adonessin, havia de controlar-les amb fermesa. Però quan, estant sol, des de la coberta de la barca veia el seu rostre miserable reflectit a les aigües del Sena, es deia: «Ets un covard; això és el que ets, un covard, un traïdor que no mereix viure!».

Des de la seva fugida d'Espanya estava submergit en un estat de desequilibri i d'angoixa que arribava a turmentar-lo fins a extrems inversemblants. Moltes vegades havia de dissimular la por que sentia en presència d'altres membres de la Resistència. No

tenia cap més sortida. Encara sabent que podia perdre el domini de si mateix, havia de fer-ho per no descobrir als seus companys el terrible secret que el dominava. Si no, qualsevol persona hauria advertit que estava molt malalt. El seu desequilibri era el seu secret, un secret que no podia compartir amb ningú, ni tan sols amb la Françoise.

La Françoise era la seva amant des de feia més d'un any.

L'Alain va saber des del primer moment que la relació no seria eterna. Però l'Irlandès mantenia aquell joc amorós per egoisme, per no perdre els moments de felicitat que robava a la noia cada vegada que feien l'amor. Es va dir moltes vegades a si mateix que «li estava fent una mala jugada» i que, quan aquella farsa menyspreable arribés al final, la Françoise ho passaria molt malament. Hauria d'haver estat sincer des del principi. Haver-li dit planerament que es tractava d'un flirt, perquè la Françoise «sí que l'estimava». Estava enamorada d'ell, i l'Alain s'aprofitava com un bergant d'aquella situació.

La Françoise era un membre destacat de la Resistència. S'havien conegut casualment durant una escaramussa urbana entre partisans i alemanys. Una altra seqüència de la seva vida marcada per l'imprevist. Tots els esdeveniments excepcionals de la seva existència s'havien produït per carambola.

L'Alain va recordar la trobada que va tenir amb la Clàudia en plena rambla dels Estudis al principi de la Guerra Civil Espanyola. Va ser una altra casualitat. L'Irlandès anava Rambla avall en direcció a Colom per reunir-se amb el seu cap, un panxut més bo que el pa, i la Clàudia, que duia un diari doblegat a la mà, se li va acostar d'improvís per fer-li un petó a la galta. Al mateix temps va transformar el diari en un ram de flors.

—Benvingut a Barcelona, la ciutat màgica —li va dir mentre desapareixia com una exhalació pel carrer del Bonsuccés—. I gràcies per la teva ajuda i la dels altres voluntaris! —va cridar—. Les flors són per a tu!

De vegades l'Alain intentava disculpar la seva covarda acció amb excuses banals. Eren pretextos sense justificació que s'inventava per enganyar la mala consciència que l'omplia. «Excuses de mal

pagador», va pensar. «Soc periodista, jo, i si em vaig unir a un batalló de brigadistes, no va ser per clavar trets a les trinxeres, sinó per redactar cròniques», es repetia sovint per pal·liar el dolor del seu esperit turmentat.

Aquestes ximpleries sense sentit i encara d'altres eren alguns dels arguments —falsos, per descomptat— que emprava per justificar-se a si mateix. Però aquestes fal·làcies no se les creia ni ell.

En una ocasió, l'Alain va tenir un somni premonitori. Va somiar que tornava a la ciutat màgica i executava el nazi de la cicatriu. Va ser un malson interminable que va durar fins que es va despertar.

Llavors va intuir que la revenja perpetrada mentre dormia havia estat un acte de justícia, un càstig exemplar de dalt a baix, una execució que, tot i ser *virtual*, la consciència l'havia obligat a cometre. «He executat el nazi dels ulls clars acomplint la voluntat del poble», es repetia sense parar. Però la seva sortida de to era un disbarat, tot i que aquell deliri tan propici i eficaç per al seu esperit que només va tenir un cop, va ser com una revelació, un missatge ben particular. Una premonició que es va convertir a partir de llavors en l'objectiu de la seva vida:

—L'alemany dels ulls clars, de cabells albins i amb la cicatriu al rostre ha de morir. Només així deixarà de massacrar vides innocents.

Si bé l'Alain no creia en cap déu, algú des de l'univers li suggeria d'alguna manera el que havia de fer. Només eliminant el nazi de la cicatriu podria aconseguir l'alliberament. Va ser a partir d'aquella nit quan es va jurar a si mateix que matar-lo seria l'objecte de la seva vida. Dedicaria la resta de la seva existència a perseguir-lo fins a deixar-lo estès, mort.

Sabia que es tractava d'una utopia: localitzar-lo era gairebé impossible. Només l'havia vist un cop a la plaça de Sant Agustí Vell de Barcelona; exactament el dia 26 de gener de 1939, quan els franquistes van ocupar la ciutat, però els trets del seu rostre, tan peculiars, els tenia registrats al cervell com si fossin l'objecte d'un clixé fotogràfic.

—Bonjour, Paul, ça va? —va dir l'Alain al patró en entrar al petit bistró.

Mentre esperava que l'amo i únic cambrer del local li servís l'esmorzar, un cafè amb llet i un entrepà de llonganissa amb la baguet escalfada del dia abans, es va asseure en l'única taula que hi havia al costat de la finestra. Des d'allà va observar com les gotes d'aquell ruixat d'estiu lliscaven pels vidres i rebentaven al terra de la placeta.

Per un moment es va sentir sol, tremendament sol en una ciutat immensa plena de gom a gom de rostres invisibles.

—Hauria de ploure a bots i barrals per netejar de rates París –li va comentar en Paul mentre li servia una infusió de malta amb unes gotes de llet—. Però la pluja d'avui serà un ruixat sense importància.

L'Alain se'l va mirar de reüll. Això de les rates tenia un doble sentit, va pensar. Però no va voler entrar en polèmiques per no ficar-se de peus a la galleda. Els de la Resistència li havien recomanat que sobretot evités les discussions amb desconeguts, per banals que fossin. Era una norma primordial de la vida en clandestinitat.

—Estic d'acord amb vostè, Paul. Aquestes quatre gotes no faran sinó embrutar els carrers de la ciutat –va assentir mentre afegia més llet al cafè per dissimular-ne el mal gust.

L'aire fresc del matí es va transformar per art de màgia en calorós i humit.

L'Irlandès es va aixecar per obrir la porta i sentir l'aroma de l'asfalt moll per la pluja. Va pensar en la Françoise, amb qui compartia un reduït espai a Saint-Germain-des-Prés, i en la seva estranya relació, una relació que havia sorgit, com tantes altres, a les catacumbes de la Resistència. La Françoise pertanyia al Partit Comunista i era un membre destacat de Combat. L'Alain, encara que no compartia la ideologia de la seva amant, vivia amb ella des de feia dos anys en un petit apartament del carrer de Tournon, un amagatall que els havia facilitat l'organització.

Va evocar la seva esposa Clàudia, la noia catalana que va conèixer a Barcelona. Era molt diferent de la Françoise. En recordava molts detalls, del seu caràcter. En especial el dia que se li va lliurar en cos i ànima, per segona vegada, a l'Hospital Pere

Mata, una casa de bojós molt peculiar a prop de Reus. Llavors patia amnèsia i ignorava que la Clàudia era la seva dona. Aquell sanatori duia el nom d'un prohoms català del segle XIX, un home que dominava mil oficis i que va dedicar la vida a curar els malalts del cap.

—Bon dia, Alain, i felicitat tornada a la vida terrenal! –li va dir la Clàudia al Pere Mata quan l'Irlandès va recuperar el coneixement.

L'Alain no la va reconèixer. Havia perdut la memòria, però, en veure-la, li va semblar una noia molt bonica d'ulls blaus i cabells rossos que li adreçava una mirada plena de tendresa.

En recordar-ho, va somriure mogut per la nostàlgia. Al Pere Mata, i sense saber-ho, va recuperar la Clàudia, la noia per la qual va perdre la raó quan va arribar a Espanya. En aquell sanatori va passar els dies més feliços de la seva vida mentre es restablia de l'amnèsia i de les ferides que havia patit a la batalla de l'Ebre.

Per a l'Irlandès van ser unes jornades inoblidables. Un miratge de pau en plena guerra. La Clàudia li va pintar de mil colors la fosca consciència tot oferint-li protecció, ànim i esperança. En aquell curiós «llatzeret» va compartir el que hi havia amb la resta d'interns i hi va conviure tots aquells dies.

De fet, mentre va romandre al sanatori, l'Alain es va comportar amb la mateixa inconsciència i insensatesa que els bojós de veritat.